

Галенко О.М., Крамаренко Р.М.

УДК:332.14.(477-25):339.9

**ПРОБЛЕМИ РОЗРОБКИ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ
СТОЛИЧНОГО МЕГАПОЛІСУ**

Анотація. У статті розглянуто роль стратегії столичного мегаполісу як особливо важливого інструменту його розвитку, проблеми її розробки та реалізації, зокрема необхідність врахування в ній впливу сучасних тенденцій урбанізації. Розглянуто фактори впливу процесів глобалізації на розвиток мегаполісів, а також різних аспектів її прояву. Обґрунтовується необхідність розвитку методологічних та аналітичних досліджень у сфері управління мегаполісами в контексті впливу глобалізаційних процесів, а також нових підходів щодо структурування проблематики міського розвитку.

Ключові слова: мегаполіс, столичний, розвиток, стратегія, фактори, роль, глобалізація.

Аннотация. В статье рассмотрена роль стратегии столичного мегаполиса как особенно важного инструмента его развития, проблемы её разработки и реализации, в частности необходимость учета в ней влияния современных тенденций урбанизации. Рассмотрены факторы влияния процессов глобализации на развитие мегаполисов, а также различные аспекты ее проявления. Обосновывается необходимость развития методологических и аналитических исследований в сфере управления мегаполисами в контексте влияния глобализационных процессов, а также новых подходов к структурированию проблематики городского развития.

Ключевые слова: мегаполис, столичный, развитие, стратегия, факторы, роль, глобализация.

Summary. From the acceleration of globalization the world space has turned in extremely complicated, dynamic and contradictory system of interactions and relationships. Mega cities in this system took place the centers of flows almost all kinds of resources, fund, people and information. More apparent becomes substantial increase of their economic power and political importance, rapidly increasing their role in the world economy and international relations. The processes of urbanization in the world have reached a global level too, caused by the transformation of a number of cities in the category of global cities - cities of global importance. They are not only the autonomous structural elements of the global market, but also a sort of "remotes rule" of the global economy and social relations.

In the article the role of strategy capital megapolis as particularly important instrument of development, problems of development and implementation, including the need to integrate the impact it current trends of urbanization. The factors the impact of globalization on the development of megacities, and various aspects of its manifestation. The necessity of methodological and analytical research in the field of metropolitan areas in the context of the impact of globalization and new approaches to structuring problems of urban development.

Keywords: megapolis, metropolitan, development, strategy, factors, role, globalization.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими практичними завданнями.

Впродовж історії людства столичне місто у кожній державі виконує головні адміністративні та представницькі функції. Його значення зростає співвідносно до розвитку країни. У переважній більшості випадків сучасна столиця є не лише місцем зосередження органів державної влади, урядових, судових та інших установ, а й основним домінуючим соціально-економічним центром країни.

Із прискоренням глобалізації, що є невід'ємною характеристикою сучасності, світовий простір все більше перетворюється у надзвичайно складну, динамічну та суперечливу систему взаємозв'язків і взаємовідносин. Передусім це позначається на столицях та мегаполісах держав, адже згідно із однією з існуючих концепцій глобалізації, верхній прошарок сучасної багаторівневої мережевої системи взаємовідносин – це мережа глобальних мегаполісів, наявність яких забезпечує будь-якій країні доступ до процесу прийняття ключових рішень з різних сфер життєдіяльності на глобальному рівні.

Відмічаючи значення світових міст, як місць, де здійснюється непропорційно більша частина найбільш важливих світових справ, П.Хол зазначає, що якщо на доглобалізаційному етапі такі міста позиціонуються головним чином в межах своєї країни, то в епоху глобалізації вони виходять на міжнародну арену, перетворюючись на вагомих суб'єктів світового геополітичного та гео економічного простору [1].

Водночас, столичні мегаполіси першими та найбільш суттєво відчувають на собі й наслідки глобалізації, адже саме вони стають головним місцем адаптації до нових технологічних, екологічних, економічних та соціальних умов, що виникають в результаті глобалізації, вільно або невільно вступають в епоху глобалізації та вимушені відповідати на її основні виклики: широкомасштабні соціально-економічні зміни, зменшення ролі робочого класу та деіндустріалізація територій, поглиблення соціальних відмінностей і криза народних кварталів, зростаюча міграція та старіння населення, постійне розширення площі міст і повсюдне використання автомобілю, а також виклики, пов'язані із загрозами навколишньому середовищу [2].

Такі фактори вимагають нових траєкторій як просторового, так економічного розвитку столичного мегаполісу, чого можливо досягти тільки на основі стратегічного підходу. Проблематика розробки якісної та водночас реалістичної стратегії столичного мегаполісу в Україні має безпосередній зв'язок із низкою важливих практичних завдань, зокрема – формування основи для збалансованого розвитку провідного центру держави, підвищення його конкурентоздатності та глобальної привабливості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми та виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується стаття.

У сфері стратегічного управління розвитком мегаполісів та зокрема столичних мегаполісів багато досліджень проводиться провідними урбаністами та економістами Західної Європи, США та інших країн. При цьому, їх кількість зростає досить стрімко, що свідчить й про підвищення актуальності цих проблем.

Різні підходи до стратегічного управління розвитком великих систем, зокрема й мегаполісів досліджують зарубіжні науковці: О. Алексєєв, Н. Альберт, І. Ансофф, Е. Блейклі, Ж. Бобер, Дж. Брайсон, А. Брувер, Дж. Л. Гордон, Ж. Готтман, Л. Гудстейн, Ш. Гофер, К. Ендрюс, Б. Жихаревич, К. Крістенсен, Б. Крозбі, Г. Минезберг, М. Нордквіст, Г. Райт, В. Роринг, В. Рохчин, А. Стрикленд, А. Томпсон, А. О. Уільямсон, Ф. Хейвуд, Д. Харісон, А. Д. Чандлер, П. Чистяков, Д. Шендел та інші.

У вітчизняних науково-теоретичних та науково-прикладних розробках проблеми управління мегаполісом ще не знайшли потрібного відображення. Цій проблемі не достатньо приділено увагу як з боку держави, зокрема щодо механізмів державної підтримки розвитку столичного мегаполісу, так і з боку відповідних наукових установ та науковців, особливо з точки зору останніх світових тенденцій глобалізації та глокалізації. Це актуалізує ті положення, що розглянуті у даній статті.

Мета і завдання статті (постановка завдання). У даній статті метою встановлено з'ясування ролі стратегії столичного мегаполісу як особливо важливого інструменту його розвитку, а також визначення ряду особливих вимог до її розробки, зокрема – необхідності врахування в ній впливу сучасних тенденцій урбанізації.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Починаючи із другої половини минулого століття домінує тенденція переважаючого розвитку міських поселень. Серед них провідне положення займають столичні міста, які найчастіше швидше від інших міст у країні акумулювали технологічні, фінансові, людські ресурси, створюючи таким чином базу для зростання економіки всієї країни. Цей процес завжди залежить як від об'єктивних історичних, географічних й економічних передумов, так і від суб'єктивних чинників, співвідношення яких відрізнялось у кожному конкретному випадку.

Столиці більшості європейських держав утворилися як великі для свого часу міста багато століть тому, коли економіка ще не була глобальною, і міста практично не конкурували між собою за обмежені ресурси. Розвиток великих та столичних міст відбувався не всупереч, а завдяки вдалому географічному розташуванню, перетинанню торговельних шляхів, концентрації природних ресурсів, сприятливому рельєфу та кліматичним умовам. Такий набір сприятливих чинників дозволяв досягати більшої віддачі на одиницю вкладеного ресурсу. До таких прикладів можна віднести більшість європейських столиць [3].

Сьогодні ж столичний мегаполіс для будь-якої країни є не тільки провідним адміністративно-діловим центром, а й візиткою у світовий суспільно-політичний та економічний простір. Тому останнім часом дослідники все більше звертають увагу на необхідність кардинальної зміни ролі такого міста у державотворенні. Все частіше постають питання: чи повинно столичне місто мати пріоритетне положення у стратегії економічного розвитку країни, чи є воно об'єктивно локомотивом зростання економіки країни в цілому, чи справедливо цілеспрямовано концентрувати значний обсяг ресурсів у столиці, більший, ніж в інших регіонах і містах країни та інші.

З одного боку, останні кілька десятиріч років, коли розвиток світової економіки проходить «під гаслом» глобалізації, укрупнюються ринки, поєднуючи країни та цілі групи країн, стають міжнародними бізнеси, спрощуються переміщення капіталу і трудових ресурсів. Все це приводить до зростання ролі окремих регіонів і міст у міжнародній конкурентній боротьбі за кращі ресурси. У такій ситуації столиця апріорі має переваги перед іншими містами країни, забезпечуючи ефект мультиплікатора від синергії великої економіки й усього набору столичних функцій. Якщо при цьому столиця здатна конкурувати з іншими великими містами світу, вона стає «вікном» для залучення ззовні ресурсів, які згодом тією чи іншою мірою розподіляються по всій країні. За умов глобалізації столиця має більше шансів конкурувати із закордонними містами та країнами.

З іншого боку, в умовах економік, що розвиваються, прискорене економічне зростання столиці приводить до того, що вона стає «центром притягання» усередині країни, концентруючи у собі більше ресурсів, ніж може ефективно використовувати. Це виражається в необґрунтовано високій вартості землі й орендній платі, високій вартості робочої сили, значними складнощами з інженерною та транспортною інфраструктурою. Водночас інші регіони, можливо, могли би використовувати цей надлишок ресурсів більш ефективно, але вони просто неконкурентоспроможні у порівнянні зі столицею.

У столицях економік, що розвиваються, ймовірність неефективного використання ресурсів висока. Зосередження непропорційного стосовно інших регіонів обсягу ресурсів і економічної активності у столиці, втім як і в будь-якому іншому великому місті, призводить до ослаблення загальних позицій країни у глобальному рейтингу конкурентоспроможності. Маючи один лідируючий з розвитку та конкурентоспроможний окремо регіон, країна втрачає у гнучкості та більшою мірою піддана ризикам коливань кон'юнктури світової економіки. Концентрація ресурсів й економічної активності у столиці знижує загальну конкурентоспроможність країни [3].

Наведені тенденції характерні й для сучасного етапу розвитку міста Києва, який є тільки столицею, а й найпотужнішим мегаполісом України, зосереджуючи на своїй території вагомий частку суспільно-політичних, фінансових, господарських, адміністративних, соціальних та культурних процесів держави. Як і багато інших столичних міст (наприклад: Відень в Австрії, Москва в Росії, Астана в Казахстані (з казахського так і перекладається – «столиця»), Сеул в Південній Кореї (також перекладається як «столиця»), Вашингтон у США, який розташований в окремому федеральному окрузі Колумбія, що не

входить до жодного зі штатів, та ін.), Київ за статусом виділяється у самостійну адміністративно-територіальну одиницю. Можливість реалізації власних повноважень місту забезпечує особливий статус, наданий Конституцією України і Законом України «Про столицю України – місто-герой Київ».

Місто уже має низку вагомих конкурентних переваг, але незважаючи на це, для підвищення ролі як світового міста та створення привабливих комфортних умов діяльності міжнародних та зарубіжних компаній Київ має продемонструвати стабільність, послідовність, сталість своїх намірів розвинути у сучасне місто із високим рівнем ділової культури. Тому для Києва вкрай актуальним питанням є особлива стратегія розвитку.

Ще кілька років тому управління столицею було здебільшого ситуативним, а різноманітні проекти здебільшого не тільки не узгоджувались між собою, а й заважали один одному, то зараз вже склалось розуміння того, що Києву як столичному місту конче потрібен стратегічний підхід, завдяки якому задачі мегаполісу вирішуються комплексно та за наміченими планами. Майже півтори року в Києві здійснювалась величезна робота з підготовки Стратегії розвитку столичного міста – першого програмного документа, що готувався не лише представниками влади та експертами, а й із залученням жителів міста, всієї київської громади [4]. Було сформовано групу з реалізації Стратегії, яка складає план конкретних дій та супроводжує ці процеси у розрізі конкретних ініціатив, означених у документі. З 2010 року в Києві запроваджено програмно-цільовий метод бюджетування, згідно з яким усі розпорядники коштів подають програми на кілька років з планами їх фінансування. Але не усі з цих програм відповідали цілям Стратегії, тому було проведено роботу, щоб гармонізувати усі програми та плани.

В результаті тривалого процесу розробки столичної стратегії стратегічними цілями розвитку Києва було визначено: збільшення економічного добробуту (валового регіонального продукту на душу населення) міста у 2 рази до 2025 року та суттєве поліпшення комфорту життя мешканців за основними показниками (поліпшення індексу комфорту життя в 1,8 рази). Для досягнення таких цілей передбачається робота по чотирьох пріоритетних напрямках: скорочення відставань по секторам міської економіки, розвиток конкурентних переваг, вирішення базових проблем життя міста, наближення «міста реального» до образу «міста ідеального». З положень, що наведені у Стратегії, можна зробити висновок, що вибудовування системи стратегічних пріоритетів відбувалось за результатами аналізу, що базувався на таких складових: думка 1600 мешканців міста та 40 експертів; діагностика розвитку міста по 10 напрямкам; аналіз конкурентних переваг міста. Завдяки цим дослідженням, було отримано детальну діагностику недоліків та переваг Києва, а також визначено можливості, які «приховує в собі місто» [5].

Далі по двох генеральних складових – економіка та якість життя – ідентифікувались напрями теж по двох групах: 1) вирішення накопичених проблем та 2) створення нових можливостей. По першій групі у економіці пріоритети формувались з метою скорочення розриву по відставанню по окремих секторах, а у сфері якості життя – з метою вирішення базових проблем життя міста. По другій групі у економіці – розвиток конкурентних переваг, а у сфері якості життя – наближення «міста реального» до образу «міста ідеального». На основі цього формувалось стратегічне бачення, його складові та ініціативи.

Робота з узагальнення всього масиву отриманої інформації дозволила сформулювати можливі сценарії розвитку міста та після багатьох обговорень в комітеті зі стратегічного планування, громадській раді, засобах масової інформації, нарешті визначитись з базовим варіантом стратегії розвитку міста, що передбачає реалізацію дев'яти стратегічних ініціатив, а саме:

- Першокласна інфраструктура
- Ощадлива енергетика
- Зроблено в Києві
- Електронний уряд
- Культурна височина
- Дніпровська перлина
- Здоровий киянин
- Центр поруч з домом
- Міжнародна гавань штаб-квартир.

За результатами досліджень, Київ відстає від співставних європейських столиць – Праги, Москви, Варшави, Будапешту – приблизно на 10-12 років. На даний час в місті існують проблеми, з якими європейські столиці стикнулись біля 15 років тому та вже змогли їх вирішити. Зокрема мова йде про низький рівень економічного розвитку, недостатньою транспортну інфраструктуру, низьку якість послуг громадського транспорту та комунальної інфраструктури, соціальні проблеми (доступ та якість медицини, освіти), нераціональне землекористування, стихійну забудову [5].

Київ за прикладом інших міст може вирішити ці проблеми шляхом активного залучення прямих інвестицій, в тому числі, у інфраструктурні проекти, покращання умов ведення бізнесу, диверсифікації бази доходів бюджету (майже 60% надходжень – податок на прибуток фізичних осіб), покращання якості та прозорості надання міських послуг населенню і бізнесу, що можливо досягти лише на основі дій, узгоджених у єдиній стратегії розвитку.

Отже, попри те, що на думку багатьох фахівців столична стратегія містить низку недоліків та позицій, що потребують уточнення та корегування, сам факт наявності такої Стратегії є значною подією. Якщо столичне місто існує без стратегічного бачення свого розвитку, не має відповідним чином узгодженої та затвердженої стратегії, то це взагалі протирічить сучасним теоретико-методичним засадам розвитку такої складної соціально-економічної системи, якою він є.

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок у даному науковому напрямку.

Таким чином, сьогодні, коли на міжнародному ринку дедалі частіше конкурують не країни як одне ціле, а їхні окремі регіони або міста, постає питання про роль міст, і зокрема столиць, в соціально-економічному розвитку країни та її конкурентоспроможності у глобальному масштабі. Стимулювання економічного зростання у столиці неминуче приводить до зростання економіки країни в цілому. Питання, пов'язані із створенням сучасної концепції стратегічного управління розвитком столичного мегаполісу, становлять перспективи подальших розвідок у даному науковому напрямку вітчизняної науки, адже, як покаже дослідження, ті стандартні механізми та підходи до управління розвитком такого міста, що застосовуються зараз, вже не можуть забезпечити виконання столичних функцій у контексті глобалізаційних процесів. Це (разом із низкою інших проблем науково-методологічного характеру) зокрема виявив процес розробки та перший досвід реалізації Стратегії розвитку м. Києва як столичного мегаполісу.

Джерела та література:

1. Глобальные вызовы и устойчивое развитие больших городов. Состояние и перспективы международного сотрудничества в сфере преодоления глобальных социальных и этических вызовов для больших городов и их населения : отчет по мероприятию в рамках деятельности Московской кафедры ЮНЕСКО МГУ им. М. В. Ломоносова [Текст документа]. – М. : МГУ, 2011. – 31 с.
2. Маніфест нової урбаністики, прийнятий на 15-й Пленарній сесії Конгресу місцевих і регіональних влад Ради Європи 29 травня 2008 року, у м. Страсбург [Текст документа] // Режим доступу : – https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1210859&Site=COE#P41_488 Европейская хартия городов II.
3. Столиця – пріоритетний центр економічного розвитку країни [Текст] // Режим доступу : – <http://www.feg.org.ua/cms/projects/debaty/capital.html>
4. Стратегія розвитку Києва до 2025 року [Текст документа]. – Режим доступу : <http://kievcity.gov.ua/> – Заголовок з екрану.
5. Устойчивое развитие экономики столицы и повышение качества жизни граждан станут основой стратегии [Текст] // Режим доступу: – http://www.feg.org.ua/ru/news/foundation_news/staliy-rozvitok-ekonomiki-stolici-ta-pidvishchennya-yakosti-jittya-gromadyan-stanut-osnovoyu-strategiyi.html

Горбачук В.М.

УДК 519.8

АНАЛІЗ ЕНЕРГОСПОЖИВАННЯ ГАЛУЗЕЙ ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ І СУМІЖНИХ КРАЇН У 2006–2009 РР.

Анотація. В умовах глобальної конкуренції (передусім, за землю, енергію, воду) користувачі обліку і контролю потребують порівняльного аналізу фінансових потоків і міжнародних інтеграційних процесів (насамперед, серед найближчих сусідів). Перехід енергетики до ринку в Україні спонукає ринкову перетворення в інших галузях. Проведено міжнародний порівняльний аналіз структури енергоспоживання продовольчо-тютюнової, целюлозно-паперової, деревообробної, рибної галузей, сільського і лісового господарства.

Ключові слова: енергоспоживання, землекористування, суміжні країни.

Аннотация. В условиях глобальной конкуренции (прежде всего, за землю, энергию, воду) пользователи учета и контроля нуждаются в сравнительном анализе финансовых потоков и международных интеграционных процессов (главным образом, среди ближайших соседей). Переход энергетики к рынку в Украине влечет рыночные преобразования в других отраслях. Проведен международный сравнительный анализ структуры энергопотребления продовольственно-табачной, целлюлозно-бумажной, деревообрабатывающей, рыбной отраслей, сельского и лесного хозяйства.

Ключевые слова: энергопотребление, землепользование, смежные страны.

Summary. Within the contemporary management concepts, a significant attention is paid to the accounting, control and analysis systems, which support making managerial decisions. The modern information technologies, financial-economic models, standards of managerial accounting, controlling, internal control and audit influence on the development of management systems.

Under the conditions of global competition (foremost, for land, energy, water), the users of accounting and control need a comparative analysis of financial flows and international integration processes (first of all, among the closest neighbors). The transition of energy sector to market in Ukraine induces market transformations of other sectors. The international comparative analysis of energy consumption structure for food and tobacco, paper and pulp, wood and wood products, agriculture and forestry, fishing sectors has been implemented.

As Ukraine has taken the first place in Europe by the croplands for biofuels and has increased the power in wind and solar energy, Ukraine needs the detailed accounts of renewable energy sources similar to accounts of OECD countries.

Key words: energy consumption, land use, adjacent countries.

У сучасних концепціях управління значну увагу приділяють таким системам обліку, контролю й аналізу, які підтримують прийняття управлінських рішень. На розвиток систем управління впливають сучасні інформаційні технології, фінансово-економічні моделі, стандарти управлінського обліку, контролінгу, внутрішнього контролю й аудиту. В умовах глобальної конкуренції (передусім, за землю,